

Schilderijen uit het Patrimonium van het "Brugsche Vrije,, in het Gerechtshof te Brugge

In het Gerechtshof te Brugge bevinden zich een aantal schilderijen uit het patrimonium van het Brugsche Vrije, thans bezit van de Provincie West-Vlaanderen. Bij beslissing van 11 juni 1954¹ heeft de Bestendige Deputatie de restauratie van achttien van deze werken toevertrouwd aan de heer Corn. Leegenhoek, restaurateur te Brugge.

De restauratie, die meerdere maanden in beslag nam, bood gelegenheid tot een nader onderzoek. De gegevens in de „Inventaire des Objets d'Art" van Alexandre Couvez waren nauwelijks bruikbaar. Opzoeken in het archief van 't Vrije, bewaard in het Rijksarchief te Brugge, hebben een aantal bijzonderheden aan het licht gebracht. Een overzicht van onze vaststellingen volgt hierna.

Eerst worden acht portretten van magistraten van 't Vrije behandeld. Door vergelijking van iconografische en archivale gegevens werden de geportretteerden geïdentificeerd; van een vijftal schilderijen kon ook de schilder achterhaald worden.

De restauratie had nog betrekking op tien andere werken van uiteenlopende aard. Negen daarvan maken het voorwerp uit van het tweede deel van deze bijdrage. Het tiende, een landschappaneel, wordt niet besproken

---

¹ Archief Provincie West-Vlaanderen, 3e Afdeling, sectie A. nr. 4 A/1/9 (Repertorium J. 1953).

daar betwisting bestaat i.v.m. de authenticiteit en de eigendom. Bij de reiniging werd de signatuur J. Ruysdael gevonden. Men is het niet eens over de echtheid van deze handtekening. Het schilderij zou ooit het voorwerp hebben uitgemaakt van een gerechtelijk onderzoek, en is in geen geval afkomstig uit het patriomonium van het Brugsche Vrije.

De hier behandelde schilderijen uit het Gerechtshof zijn uiteraard minder bekend, omdat zij zich bevinden in lokalen waar het publiek geen toegang heeft. Wij durven hier daarom het voorstel opperen althans de portretten van de magistraten van het Brugsche Vrije samen te brengen in één galerij, zoals ook met de voogdportretten in sommige Brugse instellingen is gebeurd. Meer nog dan de andere schilderijen, helpen vooral deze kostbare documenten immers een historisch beeld completeren dat belangrijk is voor de geschiedenis van het Vrije en in het bijzonder van het rechtslichaam dat daarin een hoofdrol heeft gespeeld. Het zou ons verheugen mocht deze publikatie enigszins tot de verruiming van deze kennis hebben bijgedragen, en wellicht nog andere mededelingen uitlokken ².

---

² Wij betuigen onze oprechte dank :

- * aan Dr. Jos De Smet, conservator van het Rijksarchief te Brugge, voor de wenken die ons onderzoek in het archief van 't Vrije aanzienlijk hebben vooruitgeholpen;
- * aan de heer Leegenhoek die bij de restauratie bepaalde technische problemen belichtte;
- * aan Professor Dr. E. Strubbe, voor zijn suggesties in verband met enkele opengebleven kwesties;
- * aan de heer Albert Schouteet, wn. conservator van het Stedelijk Archief te Brugge, die onze aandacht gevestigd heeft op de huldeadressen die als gelegenhedengrafiek werden uitgegeven naar aanleiding van een viertal ambtsjubilea. Deze inlichtingen worden in voetnoot opgenomen;
- * tenslotte aan het Provinciaal College dat ons alle faciliteiten verleend heeft.

Bij de beschrijving van de schilderijen wordt een vaste volgorde in acht genomen, en wel : onder 1 de bijzonderheden betreffende de materiële toestand; onder 2 deze in verband met het auteurschap; en onder 3 deze betreffende het voorwerp van het schilderij.

I

PORTRET VAN NIKOLAAS ROMMEL

1. Vorm : rechthoekig.

Afmetingen : zonder de lijst : 118,0 × 95,5; met de lijst :
132,0 × 109,5.

Toestand van de drager : doek, vóór de herstelling ver-
vuild; sporen van slijtage aan het hoofd van de gepor-
tretteerde, dat hierdoor een hard uitzicht gekregen heeft.

Aard van de herstelling : reiniging, verdoeking, herstel
van de zieke vernislaag³.

2. Niet getekend en niet gedateerd.

3. Opschrift : N. D. Nico Rommel

Jub. aetatis 81 cr.

scabinus 21 july 1667

obyt 2 martii 1728⁴.

Nikolaas Rommel werd schepen van het Vrije in
1667, als opvolger van Karel de Matanza die het bestuur

³ Op het voorstel van de Koninklijke Commissie van Monumenten heeft de Provincie tussen 21 januari 1891 en 1 maart 1892 vier portretten van magistraten van 't Brugsche Vrije, t.w. dit van Jacob Herloo, Nikolaas Rommel, Jacob Accaert en Jacob Wynckelman laten restaureren door J. Van Speybrouck te Brugge. De kosten beliepen 250 fr. (Beslissing van de Bestendige Deputatie dd. 30 september 1890 — Archief Provincie West-Vlaanderen, 2e Directie, 3e Afdeling nr. 87.835 — repertorium j. 1893).

⁴ De datum van afsterven, vermeld op het schilderij, wordt bevestigd in J. GAILLIARD, *Inscriptions funéraires de la Flandre Occidentale*, dl. III, St.-Walburga, blz. 11. Zie ook J. BETHUNE, *Méreaux des familles brugeoises*, Brugge 1890. — Het woord „obiit” is op de portretten meermaals gespeld „obyt”.

verlaten had. De nieuwe titularis worde niet verward met zijn vader Mr. Nikolaas Rommel griffier van de Camere ⁵.

De familie Rommel was in het bestuur van het Vrije goed vertegenwoordigd. Verscheidene magistraten uit dit geslacht figureren op de ambtslijst.

Over Nikolaas Rommel junior zijn de gegevens eerder schaars. Hij wordt geregeld vermeld als schepen van het Oosten, op de lijst waarvan hij slechts in 1692 de eerste plaats gaat bekleden. Hij behoudt deze rang tot bij zijn afsterven ⁶.

De schepen vierde zijn ambtsjubileum in 1717. Het bestuur van het Vrije bood hem bij die gelegenheid een zilveren bekken aan ⁷.

Tien jaren later, bij zijn „diamanten” jubileum, wegens zestig jaar dienst in het Vrije, ontving hij, evenals zijn collega Theodorus Pierloot, vanwege de magistraten zijn geschilderd portret ⁸.

Hij stierf op 2 maart 1728, wat door verscheidene bronnen bevestigd wordt ⁹.

⁵ Nikolaas Rommel sr. was pensionaris en griffier van het Vrije. Hij stierf op 13 augustus 1669, en niet in 1670 zoals F. PRIEM, *Documents extraits du Dépôt des Archives de la Flandre Occidentale à Bruges*, 2e serie, deel VIII, blz. 202, aanduidt. Uit zijn huwelijk met Maria de Schildere werd Nikolaas jr. geboren. Zie ook : *Biographie des Hommes Remarquables de la Flandre Occidentale*, dl. II, blz. 134, Brugge 1844, en P. VINCENT-M. VAN CALOEN, in *Biographie Nationale*, deel XIX, blz. 923.

⁶ F. PRIEM, *o.c.*, 2e serie, deel VIII, blz. 197-303.

⁷ Brugge, Rijksarchief, Jaarrekening 1717-1718, fol. 322 v. : het Vrije betaalt aan Michiel Allaert de som van 2 ponden voor het graveren van het wapenschild van het Vrije op het zilveren bekken dat aan schepen Rommel wordt aangeboden ter gelegenheid van zijn ambtsjubileum. Aan de edelsmid Jaquemyn wordt de som van 70 ponden, 4 s. g. betaald voor het vervaardigen van dit bekken.

⁸ *Ibid.* 1726-1727, fol. 359 : vgl. voetnoot 11 en 14 betreffende het portret van schepen Theodorus Pierloot.

⁹ Zie voetnoot 4. Vgl. : J. BETHUNE, *o.c.*, blz. 261. Bij het afsterven van Nikolaas Rommel senior, vader van de schepen, werd een penning geslagen. Dit stuk draagt op de voorzijde de vermelding dat de

Nikolaas Rommel

Theodorus Pierloot

Zijn vrouw, Isabelle van Steenberghe, was enkele dagen vóór haar man overleden, nml. op 27 februari ¹⁰.

2

PORTRET VAN THEODORUS PIERLOOT

1. Vorm : rechthoekig.

Afmetingen : zonder de lijst : 118,0 × 95,5; met de lijst : 132,0 × 109,5.

Toestand van de drager : doek, vóór de herstelling ernstig vervuild. Sporen van een vroegere herstelling (verdoeking?). Aard van de herstelling : reiniging en verdoeking.

2. Niet getekend; draagt wel de vermelding „pinxit 1727”.

3. Opschrift : N. D. Theo^s Pierloo(t)

Jubs aetatis 81 a.

Scabinus 30 M. 1676

Obyt 19 Xbris 1730.

Gebrekkige overschildering van de oorspronkelijke letters, die daaronder merkbaar blijven; werk van een gelegenheidsschilder bij een vroegere restauratie.

Theodorus Pierloot, zoon van Jakob, burgemeester van Diksmuide, was schepen van het Vrije voor het Westen tussen 1676 en 1730. Hij fungeerde als burgemeester van 1687 tot 1692.

Bekleedde verder ook het mandaat van afgevaardigde bij de Staten van Vlaanderen.

---

afgestorvene († 13 augustus 1669 — zie voetnoot 5 hierboven) heer was van Edewalle en dat hij gehuwd was met Maria de Schildere.

¹⁰ De vrouw van Nikolaas Rommel junior, Isabella van Steenberghe, was de dochter van Jakob, griffier-pensionaris van het Brugsche Vrije van 1670 tot 1691, en Anna le Gillon. Nikolaas was dus zowel langs vaderszijde als langs de zijde van zijn aangetrouwde familie, goed geïntroduceerd in het bestuur van het Vrije.

Ontving zijn adelbrieven op 18 april 1701¹¹.

Deze magistraat van het Vrije vierde zijn ambtsjubileum in 1725; hij had in 1676 de functie van schepen verworven als opvolger van Jakob van Maldeghem die op 26 maart van dat jaar overleed¹². Het jubileum vond plaats in het paleis van het Vrije, in tegenwoordigheid van de bisschop van Brugge en van de abten van Sint-Andries, van de Eekhoutte en van Sint-Nikolaas van Veurne. Het Vrije heeft bij deze gelegenheid een som van 12 pond 16.1 g. betaald aan Jan Labare en anderen voor het drukken en schilderen van de huldegedichten voor de jubilaris¹³. Verder betaalde het Vrije de som van 12 pond aan twee niet nader genoemde schilders, voor de portretten van de jubilarissen Rommel en Pierloot, welke in het paleis van het Vrije werden geplaatst¹⁴.

Theodorus Pierloot was gehuwd met Jeanne van de Walle. Uit hun verbintenis sproten Theodorus jr., gestorven op 12 augustus 1728, en Maria-Anna.

---

¹¹ J. DE BETHUNE, *o.c.*, blz. 237 — adelbrieven dd. 18 april 1701; beschrijving van het blazoën Pierloot in RIETSTAP, *Armorial Général*, 2e uitg. deel II, blz. 436.

Theodorus Pierloot was ook betrokken bij de verkoop van een huis, misschien het ouderlijke, te Diksmuide op 17 januari 1730, cfr. *Tablettes des Flandres*, deel 4, blz. 163, noot 139.

¹² F. PRIEM, *Documents extraits du Dépôt des Archives de la Flandre Occidentale à Bruges*, 2e serie, deel VIII, blz. 213, vgl. blz. 215.

¹³ Brugge, Rijksarchief, Rekening over het dienstjaar lopend van 15 augustus 1724 tot 15 augustus 1725, fol. 358.

¹⁴ *Ibid.* 1726-27, fol. 359. Cfr. F. PRIEM, *o.c.*, 2e serie, d.V., resp. blz. 165 en 169.

J. GAILLIARD, *Bruges et le Franc*, deel II, blz. 62. De auteur stelt de prijs van het geschilderd portret van de jubilaris vast op 6 pond, nml. de helft van de som die door het Vrije aan twee niet nader genoemde schilders betaald werd voor het portretteren van twee jubilarissen.

3

PORTRET VAN JACOB GILLES ACCAERT

1. Vorm : rechthoekig.

Afmetingen : zonder de lijst : 116,0 × 95,0; met de lijst :
134,0 × 114,0.

Toestand van de drager : doek, vóór de herstelling ernstig vervuild. Sporen van oudere restauratie¹⁵, o.a. aan de neus en het voorhoofd van de geportretteerde, stukken met loodwit bevestigd. Mogelijke slijtage op de verflagen bij dezelfde herstelling.

2. Niet getekend. Vertoont een opvallende gelijkenis met het portret van Jacob Wynckelman, gesigneerd Matthias De Visch. Het is niet uitgesloten dat de handtekening ten gevolge van een té onbehendige reiniging bij de vorige herstelling verdwenen is. De stijlkritische toeschrijving aan Matthias De Visch wordt door een archieftekst bevestigd¹⁶.

3. Opschrift : N. D. Jacobus ... cart

Jub. Aetat. 70

Crea. Scabin

30 8bris 1688

Obyt 15 8ber 1741.

Slijtage aan het opschrift, door vroegere restauratie.

Het portret kan, op grond van de overeenstemming met de jaartallen en van de rekening, geïdentificeerd worden als dit van Jacob Accaert (of Accart).

¹⁵ De portretten van Jacob Accaert en Jacob Wynckelman, beiden geschilderd op doek, werden pas omstreeks 1880 uit de vergeethoek gehaald. Zij werden opnieuw ontrold en voorlopig verdoekt en herspannen. De Provincie liet ze restaureren in 1891-1892. Zie het hst. over het portret van Nikolaas Rommel, voetnoot 3. (*Bulletin van het Provinciaal Comité voor Monumenten*, nr. 31, verslag van 9 januari 1889, blz. 43-44).

¹⁶ Brugge, Rijksarchief, Rekening over het dienstjaar 1737-1738, fol. 398 v. : betaald aan Matthias De Visch, Nikolaas Roose en Jan Balsack, voor het schilderen van het portret van schepen Accaert, inbegrepen het leveren van het doek, de vergulding enz., ter gelegenheid van het ambtsjubileum van de schepen, de som van 7 pond

Jacob Gilles Accaert legde de eed af in handen van de hoofdbaljuw van het Brugsche Vrije op 30 oktober 1688, als opvolger van Jan Baptist Cobrysse, schepen in 't Noorden, die op 21 augustus van hetzelfde jaar overleden was¹⁷.

De nieuwe schepen kan zijn aanstelling te danken hebben gehad aan zijn verwantschap met de overledene, zijn grootvader langs moederszijde¹⁸. Jacob Gilles Accaert was immers zoon van Jacob, gehuwd met Maria Anna Cobrysse, dochter van voornoemde schepen, en kleinzoon van Gilles Accaert, die uit Antwerpen naar Brugge was komen wonen. Jacob Gilles bekwam zijn adelbrieven op 28 september 1724. Hij huwde Isabella Davila. Uit deze echt sproten drie dochters.

Hij bekleedde het ambt van schepen in 't Noorden vanaf zijn beëdiging tot aan zijn dood, en was burgemeester in 1729, 1730 en 1731.

Hij overleed op 15 maart 1741¹⁹ en werd begraven naast zijn ouders in de kerk van St.-Jacob te Brugge²⁰.

13.5 g. Het lijkt geen twijfel dat de schilder Matthias De Visch, aan wie wij het portret stijlkritisch toeschrijven, hier op de eerste plaats wordt genoemd als de auteur. De anderen zijn ondergeschikte leveranciers.

¹⁷ Brugge, Rijksarchief, Register 38, Resolutieboek van 't Vrije, fol. 203 v.-204 r. Resolutie dd. 30 oktober 1688. F. PRIEM, „Suite des listes nominatives des Magistrats de l'ancienne administration du Franc de Bruges” (*Documents etc.*, 2e serie, dl. VIII, blz. 238) geeft verkeerdelijk Jacques Egidius Allaert, „Juravit 30 april 1689”. Op deze laatste datum heeft geen schepenaanstelling plaats gehad. J. GAILLIARD, *Bruges et le Franc*, deel VI, blz. 362 ss., vermeldt eveneens 30 april 1689 (misschien na raadpleging van Priem?)

¹⁸ J. GAILLIARD, *o.c.*

¹⁹ *Ibid.* De datum, vermeld op het schilderij, stemt hiermede niet overeen. Het is niet uitgesloten dat de slijtage, waarvan spraak, naderhand geleid heeft tot een verkeerde overschildering. Integendeel stemt de datum van de eedaflegging overeen met de resolutie van het Brugsche Vrije.

²⁰ *Ibid.*

Jacob Gilles Accaert

Jacob Wynckelman

Het ambtsjubileum heeft plaats gehad op het eind van het jaar 1737²¹.

4

PORTRET VAN JACOB WYNCKELMAN

I. Vorm : rechthoekig.

Afmetingen : zonder de lijst : 116,0 × 95,0; met de lijst :
134,0 × 114,0.

Toestand van de drager : doek, vóór de herstelling ernstig
vervuild. Sporen van oudere restauratie²², nml. ver-

²¹ Brugge, Rijksarchief, Register 47, Resolutieboek van 't Vrije, fol. 79 v. „Actum den 23 novembre 1737. Eodem op het rapport van dheeren Burghmeesters dat het tijdt was te sorghen ende alles te prepareeren tot de Jubilé van den heer Schepen Acart bij den collegie gheresolveert te doen celebreren ende daertoe noodigh was te spreken syne hooghweerdigheid ende drie heeren prelaeten om hem te assisteren indien die becommelick syn — Wiert gheresolveert alles te laeten ter directie van dheeren Burghemeesters hun biddende de sorghe te willen aanveerden soo van den dienst als van de taefel ende daertoe te nooden soo syn hooghweerdigheid als dheeren prelaeten en de alles doen het gonne noodigh jegens den neghensten december naestcommende”.

Uit de tekst van de resolutie zou moeten afgeleid worden dat het college reeds vroeger een beslissing had getroffen met het oog op het vieren van het ambtsjubileum van de schepen. Van deze resolutie werd geen spoor teruggevonden. Misschien is alles mondeling gebeurd, en betekent de beslissing van 23 november 1737 de formele bekrachtiging.

De vorm van het jubileumfeest t.w. de kerkelijke plechtigheid en het feestmaal, kan vergeleken worden met dit van Jacob de Vooght in 1773. Vermoedelijk zal hier ook een geschenk zijn aangeboden, doch de rekening hebben wij niet teruggevonden. De tekst van de resolutie geeft geen zekerheid nopens de dag waarop het feest zal hebben plaats gehad. De datum van 9 december 1737, vooropgesteld als eindterm voor de voorbereiding, is hiervoor niet onwaarschijnlijk. Het Resolutieboek van het jaar 1738 bevat geen aanduidingen als zou het feest in dat jaar hebben plaats gehad. Het was een nieuw dienstjaar, en de geraadpleegde lijst van de recepties bevat geen inlichtingen.

²² Zie hst. over Nikolaas Rommel, voetnoot 3, en over Jacob Accaert, voetnoot 15.

doeking, in betrekkelijk goede staat. Overschilderingen, o.a. op het gelaat en bovenaan de zuil, met vage aanduiding van een drapering en wellicht van putti die haar ophouden.

2. Handtekening van Matthias De Visch, a^o 1752, op de zuil; kwam opnieuw te voorschijn bij de reiniging.
3. Opschrift : Anno Jubilationis
M.D.CCLII
Aetat. 82
obyt 14 Augusti 1754.

Het portret stelt een waardigheidsbekleder voor, die luidens het opschrift zijn ambtsjubileum gevierd heeft in 1752, in de ouderdom van 82 jaar. In voormeld jaar heeft het College van het Brugsche Vrije inderdaad hulde gebracht aan jonkheer Jacob Wynckelman, ontvanger-generaal, ter gelegenheid van zijn gouden ambtsjubileum²³. Het Vrije bood hem een geschenk in zilver aan, en verleende hem tevens de toelating zijn portret te plaatsen in de galerij naast de andere heren jubilarissen. Het Vrije heeft het portret dus niet zelf laten schilderen. Het werk zal in het bezit geweest zijn van de jubilaris. Mogelijk wordt hierdoor verklaard waarom de geportretteerde er op zijn portret nog vrij jong uit ziet. Nochtans verwijst de datum naast het handteken van de schilder naar het jubileumjaar. Heeft

²³ Brugge, Rijksarchief, Register 50, Resolutieboek van 't Vrije, fol. 168 : „Eodem verthoonden d'heeren Burghmeesters dat jo^r Jacques Wynckelman ontfangher-generaal vanden selven lande, aen den Collegie hadde ghegheven eene feeste by forme van jubilé, alnu bet dan vyftigh consecutive jaeren den Lande loffelick ghedient hebbende soo inde voornoemde qualiteyt als in de gonne van schepen, ende ghelyckerwys men ghewoone was van aen d'heeren jubilarissen te jonnen ende presentereen een stuck silver voor ghedenckenisse... Wiert gheresolveert aenden selven heer te presentereen een silveren Becken ende Lepyn ghelyck in dierghelycke occasien doorgaendelic is ghegheven. Ende voorts by dito heer Wynckelman versocht synde in den lantshuyse te moghen doen plaetsen syn portraict neffens de ander heeren jubilarissen”.

Matthias De Visch het portret enkel gesigneerd toen het uit het huis van Wynckelman verhuisde naar het paleis van het Vrije, of is de datum niet authentisch?

Jacob Wynckelman legde de eed af, als schepen in 't Oosten, op 30 juni 1702, waarbij hij Pieter Jacob de Tollenaere opvolgde²⁴. Hij volgde, op 14 augustus 1717, Frans van Beversluys op als ontvanger-generaal. Zijn voorganger was op 9 juni van hetzelfde jaar overleden²⁵.

De familie Wynckelman heeft verscheidene ambtenaren geleverd aan de magistratuur van het Brugsche Vrije en aan de stad Brugge²⁶.

Jacob Wynckelman, heer van 't Metersche²⁷, werd geboren te Brugge op 7 december 1671²⁸. Hij huwde Catherina de Croeser, zelf geboren op 19 augustus 1692. Zijn dochter Catherina-Louisa huwde op 24 september 1742 Louis Emmanuel le Gillon, baron van Basseghem, die op 25 november 1730 schepen van het Brugsche Vrije geworden was. Bij de dood van Jacob Wynckelman volgde zijn schoonzoon hem op als ontvanger-generaal, op 2 november 1754. Een beslissing van Karel van Lorreinen verplichtte het college van het Vrije de verkiezing ongedaan te maken en het ambt toe te vertrouwen aan Jozef Adriaan le Bailly, heer van Tilleghem, op 4 december daaropvolgend²⁹.

Ter gelegenheid van het ambtsjubileum van Jacob Wynckelman werd een erepenning geslagen³⁰.

---

²⁴ F. PRIEM, *Documents extraits du Dépôt des Archives de la Flandre Occidentale à Bruges*, 1851, 2e ser., deel VIII, blz. 258 ss.

²⁵ *Ibid.*, blz. 285.

²⁶ J. BETHUNE, *o.c.*, blz. 381-382.

²⁷ J. GAILLIARD, *Bruges et le Franc*, deel II, blz. 85 en vlg.; CH. VAN RENYNGHE DE VOXVRIE, *Tablettes des Flandres*, deel VI, blz. 16 en vlg.

²⁸ J. GAILLIARD, *Bruges et le Franc*, deel II, blz. 102.

²⁹ J. BETHUNE, *o.c.*, blz. 145.

³⁰ *Ibid.*

Jacob Wynckelman overleed op 14 augustus 1754; hij werd begraven in de kerk van Sint-Jacob te Brugge ³¹.

5

PORTRET VAN JACOB DE VOOGHT

1. Vorm : rechthoekig.

Afmetingen : zonder de lijst : 118,0 × 95,0; met de lijst : 129,0 × 108,0.

Toestand van de drager : doek, vóór de herstelling erg vervuild. Aard van de herstelling : reinigen, overbrengen van het doek op een onderlaag van unalit, herstellen en vernissen. Bij de herstelling werd vastgesteld dat het hoofd van de geportretteerde naderhand werd bijgevoegd. Dit deel van het schilderij is als uitgesneden ³².

Door reiniging is de drapering links opnieuw zichtbaar.

2. Niet getekend. Op grond van de archiefteksten geïdentificeerd als werk van J. Suvée, 1773.

3. Opschrift : Anno Jubilationis MDCCLXXIII

Natus 5 Aprilis 1699

Scabin : 11 Martii 1724.

Het opschrift deelt twee data mede, met behulp waarvan de geportretteerde kan geïdentificeerd worden : de beëdiging tot schepen van het Vrije in 1724 en het jubileum in 1773. Het portret biedt tevens een in het oog springende gelijkenis met dit van Joseph Adriaan le Bailly. Beide notabelen hebben nagenoeg op het-

³¹ J. GAILLIARD, *o.c.*, blz. 102.

³² Het uitsnijden en vervangen van het hoofd van een geportretteerde op een schilderij komt wel meer voor. Zoals Professor E. Strubbe ons laat opmerken, moet zulks niet noodzakelijk beschouwd worden als een verminking (bij bepaalde onlusten) of een falsificatie, wanneer de nieuw geschilderde kop ordentelijk is ingelast in het uitgesneden gedeelte. Misschien heeft de geportretteerde zelf die wijziging gewenst?

Jacob de Vooght

Carolus de Gheldere

zelfde tijdstip hun ambtsjubileum gevierd. Een aanduiding van bijkomende orde vormen de afmetingen van het schilderij, welke met deze van het portret van le Bailly overeenstemmen op een centimeter na.

Op 11 maart 1724 werden de volgende schepenen beëdigd: in 't oosten Pieter Lowis de Borselle van der Hoogen, loco Anchemant; in 't noorden Jan Baptist de l'Espée, loco Doverloop; in 't westen Jan Anthone D'Hooghe, loco Dhenrard, en Jacob de Vooght, loco Borselle ³³.

Op 27 februari 1773 wordt beslist tot de ambtsjubilea van Joseph Adriaan le Bailly en van Jacob de Vooght ³⁴. Van laatstgenoemde wordt gezegd dat hij op 11 maart 1773 zijn jubileum zal vieren. De andere schepenen die samen met hem werden beëdigd, worden niet meer genoemd ³⁵.

Op 15 mei 1773 brengt de burgemeester van 't Vrije nader verslag uit over de voorbereiding van het feest ³⁶, dat gesteld is op 25 mei daaropvolgend.

---

³³ Brugge, Rijksarchief, register 43, Resolutieboek van 't Vrije, fol. 260-261. De jeugdige leeftijd van de schepen liet onderstellen dat zijn collega's, op het tijdstip van zijn gouden jubileum, niet meer in leven zouden zijn. Jan Anthone D'Hooghe stierf op 8 december 1744. De andere twee schepenen worden in 1773 niet meer genoemd.

³⁴ Ibid., register 34, fol. 35, verg. fol. 41 r.-v. 't Vrije beslist dat de twee magistraten zullen gehuldigd worden op 25 mei 1773 „met de ghewoonlicke solemniteyten ende noodinghe tot de selve feeste”, wat o.a. behelst de plechtige Mis in de kapel van het Landhuis, gevolgd van middag- en avondmaal.

³⁵ F. PRIEM, Suite des Listes nominatives des magistrats, dl. VIII, (*Documents etc.*, 2e serie), blz. 297.

³⁶ Brugge, Rijksarchief, register 34, fol. 35, verg. fol. 41 r.-v. De burgemeester heeft, zo zegt hij, overleg gepleegd met de tafelhoeder voor het bedienen van zestig personen. Verder is beslist dat de jubilarissen zullen gehuldigd worden „elck met een silver juweel als in diergheelicke occasiën is ghegheven gheworden”. De bestelling is wellicht nogmaals geplaatst bij de Brugse zilversmid Charles Bennynck van wie de naam herhaaldelijk in de ordonnantiën voorkomt (zie *ibid.* Register 141, Ordonnantiën fol. 5, fol 15 v.).

Jacob de Vooght is gehuwd met Angeline van Steenberghe op 7 oktober 1730. Zijn echtgenote is gestorven op 16 februari 1771³⁷. Hij is vermoedelijk tot aan zijn dood schepen gebleven. Uit de rekeningen van 't Vrije kan de persoonlijkheid worden gereconstrueerd van een werkzaam man die zelfs op hoge leeftijd zijn ambt bleef uitoefenen. Hij ontvangt geregeld reisvergoedingen „over binnenvoiagien”, nog in de loop van april 1773, voor zitdagen te Bredene, Stalhille, Knokke en andere gemeenten³⁸.

Het staatsieportret van de jubilaris is geschilderd door Joseph Benoit Suvée.

De resolutie van 't Vrije, dd. 27 februari 1773, maakt enkel gewag van twee prestaties: de solemnele hulde en de aanbieding van een geschenk in zilver. Doch daarentegen bevatten de ordonnantiën over het dienstjaar 1773 de volgende post: „Aan J. B. Suvée over het portraiteren heren Jubilanten Lebailli & de Vooght: 54 pond 8 schelling 10 denier”³⁹.

³⁷ J. GAILLIARD, *Bruges et le Franc*, deel II, blz. 8 en ingelaste nota in handschrift in het Rijksarchief.

Schr. kent Jacob de Vooght als schepen vanaf zijn beëdiging tot aan zijn dood. Heeft hij zich echter niet vergist nopens zijn voorouders? Hij beschouwt hem als de zoon van Jan Willem de Vooght, burgemeester te Oostende. Laatstgenoemde is pas gehuwd in 1733, wat Gailliard uitdrukkelijk vermeldt, terwijl onze Jacob reeds schepen beëdigd werd in 1724! Is zijn gepresumeerde vader dan hertrouwd? Uit andere bescheiden staat integendeel vast dat Jacob Ignatius de Vooght, schepen van 't Vrije, geadeld bij patentbrief op 26 maart 1726, de zoon was van Jan de Vooght, raadslid van de stad Brugge en van Anna-Eleonora van den Bogaerde. Zie Stadsarchief Brugge, handschrift van der Beke, & Staat van Goederen nr. 12 873.

³⁸ Brugge, Rijksarchief, register 141, Ordonnantiën fol. 12, fol. 13 v., fol. 14 v., fol. 15 v., enz.

³⁹ Ibid. Register 141, Ordonnantiën fol. 14. J. B. Suvée zal het portret van de jubilaris dus geschilderd hebben ongeveer twee jaar nadat de dertigjarige schilder de Prijs van Rome had behaald. Zijn zelfportret in het Groeninge-Museum te Brugge dateert van 1772.

't Vrije heeft derhalve aan de jubilaris een geschenk aangeboden om persoonlijk te behouden, het juweel, én zijn portret dat een plaats gekregen heeft in de helaas thans versnipperde galerij van zijn notabelen.

Vermelden wij hier nog het huldeadres dat ter gelegenheid van het feest werd aangeboden door de drukker Van Praet ⁴⁰.

6

PORTRET VAN CAROLUS DE GHELDERE

1. Vorm : rechthoekig.

Afmetingen : zonder de lijst : 118,0 × 94,0; met de lijst :
130,0 × 108,0.

Toestand van de drager : doek. Aard van de herstelling : reinigen, herstellen, vasthechten van het losgesprongen gedeelte met het (uitgesneden) hoofd van het portret met behulp van samenstelling van loodwit ⁴¹, vernissen, herstelling van de lijst.

⁴⁰ *De welverdiende jubel-kroon, rymkundig toegeeygent aen den weledelen en agtbaeren heer, J^{er} Jacques Ignatius de Vooght, schepen 's Lands van den Vryen, zolemneel en plegtig vierende zynen jubilé van vyftig jaeren geweest te hebben schepen van den voornoemden Lande, binnen Brugge den XXV. Mey M.DCC.LXXIII.* In 4°, 22 gen. blz. titelblad inbegrepen. — Bladzijde 2 behelst het wapen van de jubilaris naar een gravure van F. Heylbrouck. Onderaan op blz. 22 staat in de vorm van een jaarschrift het adres : Ex laeto corde dono dat Van Praet, typographus Franconatensis. Brugge, Stadsbibliotheek, s. 296.

Vreugdig berigt van den heldmoedigen, smaekelyken en welvergenoegenden levens-handel van den wel-edelen, roemrugtigen en lofwaerden heer, jor. Jacques Ignatius de Vooght, plegtelyk uitgegalmt op den dag van zijne vyftigjaerige jubelfeest als schepen 's Lands van den Vryen, binnen het huis van den gemelden Lande, den XXV. Mey M.DCC.LXXIII. Tot Brugge, by Joseph van Praet, drukker der Stad ende Lande van den Vryen. In 8°, 15 gen. blz. Verz. Graaf H. de Limburg-Stirum, Rumbekke. (Mededelingen van de heer A. Schoutet). Zie ook hst. over J. A. le Bailly, voetnoot 59.

⁴¹ Zie ook de bemerking voor het portret van Jacob de Vooght. Evemin als voor het portret van J. A. le Bailly, dat eveneens door

2. Bij de reiniging werd, op de rand van de tafel, de handtekening terug zichtbaar van J. B. Suvée met het jaartal 178(?) . Het laatste cijfer is onleesbaar. Vermits het aansluit aan de datum van het ambtsjubileum, mag aangenomen worden dat het als 1781 mag gelezen worden.
3. Opschrift : „haeC effIgIes CaroLI De gheLDere franConatUs pensIonarII InsIgnIs JUBILeI CaUsa artIfI-Close pICta” (= 1781). Verder een wapenschild, waarvan de kleuren nauwelijks zichtbaar zijn. De heraldische gegevens stemmen overeen met het wapenschild van de familie de Gheldere : gedeeld : 1, van azuur met omgewende leeuw van goud; 2, van goud met leeuw van sabel ⁴².

Carolus de Gheldere werd geboren te Brugge op 3 oktober 1706 ⁴³. Hij promoveerde tot licentiaat in de rechten aan de universiteit van Leuven in 1730 en begon zijn loopbaan als advocaat bij de Raad van Vlaanderen. Op 31 augustus 1732 werd hij benoemd tot griffier voor strafzaken aan het Brugsche Vrije. In 1767 was hij raadslid-pensionaris van het Vrije. Hij vierde zijn vijftigjarig ambtsjubileum in 1781, en ontving een geschenk in zilver ⁴⁴. Bij dezelfde gelegenheid werden

---

Suvée geschilderd is, kon met zekerheid uitgemaakt worden hoe het bijvoegen van het uitgesneden hoofd van de geportretteerde dient verklaard. Cfr. voetnoot 32.

⁴² J. GAILLIARD, *Bruges et le Franc*, deel V, blz. 265.

⁴³ *Ibid.*, blz. 273.

⁴⁴ J. GAILLIARD, *o.c.*, geeft op als jaartal van het ambtsjubileum 1782. Hij heeft zich waarschijnlijk laten (mis)leiden door de aanstelling tot griffier in 1732, waarbij hij vijftig jaar heeft bijgeteld. Doch de datum in het rekeningboek is formeel. De jubilaris heeft ook zijn loopbaan als advocaat bij de Raad van Vlaanderen in aanmerking kunnen nemen zodat het ambtsjubileum plaats vond in de loop van het boekjaar 1780-1781.

Het Rijksarchief te Brugge beschikt niet over de Resolutieboeken van het Brugsche Vrije over het jaar 1780 en volgende. Werden zij wellicht overgebracht naar het Stadsarchief waar men later het spoor bijster geraakte?

diverse huldeteksten gepubliceerd die ieder 4 september 1781 opgeven als de dag waarop het jubileum werd gevierd ⁴⁵.

Daar wij bijzonderheden zochten nopens het ambtsjubileum van Carolus de Gheldere omstreeks 1781, datum van het jaarschrift op het schilderij, hebben wij de Rekeningen van het Brugsche Vrije over de betrokken periode geraadpleegd. Zie : Brugge, Rijksarchief, Register 515, fol. 81 v. De rekeningen lopen van 15 augustus 1780 tot 14 augustus 1781. Onder de hoofding „Betaelinghe van wijn en wasch van 's Lands weghe ghepresenteert" is de volgende uitgave geboekt : „Aen Charles Benninck, meester silversmet, de somme van S. 58. 5.7 gr. over leveringhe van ses silver taefelcandelaers met hunne toebehoorten bij den Collegie van desen lande ghepresenteert aen den heer pensionaris de Gheldere ter occasie van sijnen jubilé *in de maendt van September 1781*". De bestelling van het geschenk in zilver komt vóór de viering van de jubilaris. De juiste dag was 4 september; zie volgende voetnoot.

⁴⁵ *Uytbeelding des verstands toegeëygent aen den wel-edelen, wyzen, voorzienigen, hoog-agtbaeren en regts-geleerden heer, d'heer ende meester Charles de Gheldere, raed-pensionaris 's Lands van den Vryen, solemneel en plegtig vierende jubilé van vyftig jaeren geweest te hebben raed-pensionaris van den voornoemden Lande. Binnen den Landshuyze den 4 September 1781.* In fol., 8 gen. blz. — Onderaan op de laatste bladzijde staat het adres : „Tot Brugge, uyt de drukkerij van Joseph Van Praet,„. Blz. 2 bevat het wapen van de jubilaris, naar een gravure van P. Tiberghien. De tekst — in verzen — is ondertekend : Liefde doet lijden. Brugge, Stedelijk Archief, Plakkaten 2e serie, nr. XXVI, 16.

Ordonnance de Thémis sur le jubilé de cinquante ans de Mr. Charle de Gheldere, écuyer, conseiller-pensionnaire, précédemment greffier criminel et greffier de la chambre du Franc. A Bruges en Flandre, le 4 septembre 1781. In fol., 7 gen. blz. — Onderaan op de laatste bladzijde staat het adres : „A Bruges, de l'imprimerie de Joseph van Praet". Verz. A.S. (onvolledig).

Gelukx wenschen jubel-galm aen den wel-edelen, lofbaeren en deugdgenegenden heer, d'heer ende meester Charles de Gheldere, licentiaet in de regten, raed-pensionaris 's Lands van den Vryen, plegtig vierende zynen vollen jubilé van vyftig jaeren bediend te hebben verscheyde agtbaere eer-ampten, als is : greffier crimineel, raed-pensionaris en greffier van de kamer van den voornoemden Lande, binnen Brugge den 4 September ten jaere 1781. Uyt de drukkerij van M. J. Lacroix. In 4°, 7 ong. blz. titelblad inbegrepen. Goedkeuring : Vidi J. F. de Gryse, can. sec. lib. cens., Brugge, Stedelijke Bibliotheek, s. 239. (Mededelingen van de heer A. Schouteet).

Carolus de Gheldere trad in het huwelijk op 12 juli 1742 met Maria-Anna Inghels en overleed op 2 maart 1787. Uit dit huwelijk zijn vier kinderen gesproten.

7

PORTRET VAN LEOPOLD DE TOLLENAERE

1. Vorm : rechthoekig.
Afmetingen : zonder de lijst : 117,0 × 95,0; met de lijst : 130,0 × 107,0.
Toestand van de drager : doek. Aard van de herstelling : reinigen, herstelling van een tweetal scheuren, verdoeken, vernissen, herstelling van de lijst.
2. Niet getekend. Stijlkritisch verwant met het werk van Matthias De Visch.
3. Opschrift : Anno Jubilationis 1756.
Obyt 1 July 1760.

De tientallen en eenheden van beide jaartallen waren vóór de restauratie slechts met moeite leesbaar. Beide data worden bevestigd door archiefteksten. Boven het opschrift zijn sporen aanwezig van een niet nader te identificeren wapenschild.

Het wapenschild blijkt oorspronkelijk een dwarsbalk of faas te hebben gedragen met minstens drie kogels van donkere kleur (sabel?) op het middenste deel.

Eén schild werd in aanmerking genomen, nml. dit van de familie de Tollenaere : van zilver met gewolkte dwarsbalk van goud en sabel ⁴⁶.

Op grond van de onderstelling dat de geportretteerde behoorde tot de familie de Tollenaere, en met behulp van de twee jaartallen, vond de volgende identificatie plaats :

⁴⁶ F. VAN DYCKE, *Recueil Héraldique*, passim onder hst. de Tollenaere. Er dient opgemerkt dat de auteur bij misslag de datum 4 oktober 1755 als ambtsjubileum opgeeft. De gegevens van het Resolutieboek van het Vrije laten geen twijfel bestaan.

Leopold de Tollenaere

Joseph Adriaan le Bailly

Uit het huwelijk van Ferdinand de Tollenaere, burgemeester van het Brugsche Vrije, geadeld op 23 februari 1667⁴⁷ en Theresia van Nieulant zijn geboren: Jan Baptist, die schepen werd van de stad Brugge, en LEOPOLD, gehuwd met Marie van Schollenbergh de Wyckhuuse⁴⁸ die overleden is op 21 mei 1734.

Leopold de Tollenaere heeft zijn vader opgevolgd, echter niet als burgemeester maar als schepen van het Vrije. Hij heeft de eed afgelegd op 11 februari 1707, en zijn vijftigjarig ambtsjubileum gevierd op 4 oktober 1756. Bij deze gelegenheid werd in de kapel van het Vrije een plechtigheid gehouden door Robrecht van Severen, abt der Duinenabdij, die de bisschop van Brugge verving.

Leopold de Tollenaere is gestorven op 1 juli 1760. Hij werd begraven in de kerk van Onze Lieve Vrouw te Brugge, onder hetzelfde grafzerk als zijn vrouw en zijn vader.

De twee jaartallen, deze van het ambtsjubileum (1756) en van het afsterven (1760) stemmen overeen met het opschrift op het schilderij.

't Vrije statueerde nopens het ambtsjubileum op 4 oktober 1756⁴⁹. Dit feest gaf insgelijks aanleiding tot gelegenheidspublicaties⁵⁰.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ J. GAILLIARD, *Bruges et le Franc*, deel IV, p. 455. De auteur noemt als echtgenote van L. d. T. Maria van Schollenbergh, terwijl Van Dycke (o.c.) gewag maakt van Maria van Schottenbergh, wellicht een drukfout?

⁴⁹ Brugge, Rijksarchief, Register 51, folio 137 v.: „Voorts is gheresolveert gheworden aan den heere jubilant vanweghen den Collegie te laeten presentereen een silveren becken ende lepyn van de weerde salvo justo als in dierghelycke occasien aende voorgaende heeren jubilanten is ghegheven gheworden". In de rand van het blad is het voorwerp van de beslissing als volgt samengevat: „Jubilée van den heer Schepen Jr. Leopoldus de Tollenaere".

⁵⁰ *Lof-ryke jubel-krans rijm-kundig gevlochten ter eeren den edelen en hoog-achtbaeren heer, jor. Leopoldus Laurentius de Tollenaere, heere*

In het resolutieboek wordt geen melding gemaakt van andere jubilarissen in het schepenambt, die bovendien het jaar 1760 als sterfdatum zouden hebben gehad.

8

PORTRET VAN JOSEPH ADRIAAN LE BAILLY

1. Vorm : rechthoekig.

Afmetingen : zonder de lijst : 117,0 × 96,0; met de lijst : 130,0 × 107,0.

Toestand van de drager : doek. Aard van de herstelling : reinigen, herstellen, vasthechten van het middenstuk met behulp van loodwit, vernissen, herstelling van de lijst. Bij de restauratie konden geen nadere gegevens verzameld worden nopens de eigenaardige verminking of verandering die het schilderij ondergaan heeft.

Het hoofd van de geportretteerde is geschilderd op een opgeplakt stuk doek. De tekening van het weefsel van dit stuk loopt anders dan op het groot doek. Het was vastgehecht met een samenstelling van loodwit. Sporen van verminking zijn niet voorhanden. Alles wijst veeleer op de tussenkomst van een vakman die het portret heeft geretoucheerd ⁵¹. De rechterhand van de geportretteerde

---

van Ronsevalle, Wyckhuysen enz. enz., vierende plegtelyk synen volkomen jubilé als vyftig jaeren schepen 's Lands vanden Vryen binnen den Lands-huyse op den 4 October. Tot Brugge, by Pieter vande Cappelle in de Breydel-straete in 't Gekroont Sweerd. In folio plano. De „jubelkrans” is ondertekend : Sans mal faire, en dateert van 1756. Verz. Graaf H. de Limburg-Stirum, Rumbeke.

Exemplaire onderrichtende, en stichtende levenshandel ende wandel van den wel-edelen, wysen en voorsienigen heer, J^{or} Leopoldus de Tollenaar, heere van Ronsevalle, Wyckhuysen, etc., plichtelyck uyt-gegalmt op den gewenschten dag van syn vyftig-jaerige jubel-feeste als schepen 's Lands van den Vryen. In 4°, 28 gen. blz. met vooraan het titelblad. — Op het verso van laatstgenoemd blad is het wapen van de jubilaris afgebeeld naar een gravure van N. Heylbrouck. Het jaartal 1756 blijkt uit de chronogrammen. Verz. A.S. (Mededelingen van de h. A. Schouteet). Men bemerkte de afwijkingen bij het schrijven van de eigennamen.

⁵¹ Zie onze opmerking wat betreft de portretten van Jacob de Voogt en Carolus de Gheldere (voetnoten 32 en 41).

is niet zichtbaar, doch onderaan werden sporen teruggevonden van een tweede hand ⁵².

2. Niet getekend. Op grond van archiefteksten geïdentificeerd als werk van J. Suvée ⁵³.
3. Opschrift : Anno Jubilationis MDCCLXXIII
Natus 8 Xbris 1692
Scabin : 7 Martii 1724
Burgim : 18 Aprilis 1731
Recep. Gener : (15) Xbris 1754.

Voor het identificeren van de geportretteerde werd nagegaan welke schepen van het Brugsche Vrije op datum van 7 maart 1724 de eed had afgelegd of tot het ambt was toegetreden, vervolgens burgemeester was geworden op 18 april 1731, en zijn administratieve loopbaan had bekroond met de waardigheid van receptor generalis of algemeen ontvanger van het Vrije op of omstreeks 15 december 1754 ⁵⁴.

Het geslacht le Bailly is van Artesische oorsprong. Joseph Adriaan le Bailly werd geboren te Brugge op

---

⁵² Het is niet uit te maken of deze overschildering, al dan niet, verband houdt met de toevoeging van het „nieuwe” hoofd van de geportretteerde.

⁵³ Ter vergelijking : J. GAILLIARD, *Bruges et le Franc*, deel IV, 313 ss (319).

⁵⁴ Brugge, Rijksarchief, Resolutieboeken van het Vrije, Register 54, fol. 34 v., vlg. de lijst van burgemeesters en schepenen van 't Vrije in F. PRIEM, *Documents extraits du Dépôt des Archives de la Flandre Occidentale à Bruges*, 1851. — „Suite des listes nominatives des Magistrats de l'Ancienne Administration du Franc de Bruges”, p. 297.

Reeds bij het nagaan van de mutaties die zich hadden voorgedaan in de opvolging der schepenen bleek dat uiteindelijk alleen Frans Talbout en Joseph Adriaan le Bailly voor de identificatie in aanmerking mochten genomen worden. Na verder onderzoek bleef enkel de naam van laatstgenoemde behouden.

Nopens de betrokken magistraat lezen wij : „Schepenen in 't Westen : ...Joseph Adriaan Lebailly (de naam wordt in één woord geschreven) — Juravit 7 mars 1724, loco Heureblock”. Zie ook F. VAN DYCKE, *Recueil Héraldique*, 1851.

8 december 1692 uit het huwelijk van Adriaan, heer van Inghuem, en van Maria Robertine Zeghers. Hij was burggraaf van Loerdebelle, Inghuem, Lassus, enz., en bekam op 18 juni 1774, de titel van baron met recht van erfopvolging.

Hij trad eerst in het huwelijk op 23 oktober 1718 met Marie-Charlotte de Schietere gezegd de Damhoudere, freule van Tilleghem en Marlop en dochter van Jacques en van Anna de Voogt. Door dit huwelijk verwierf J. A. le Bailly de heerlijkheden van Tilleghem en Marlop zodat zijn nakomelingen voortaan de namen aannamen : le Bailly de Tilleghem.

Uit de eerste echt sproten o.a. Filip, heer van Tilleghem en Charles Adriaan le Bailly, heer van Marlop. Deze laatste werd hoogpointer of schepen van belastingen in de kastelenij van Kortrijk, en daarna burgemeester van het Brugsche Vrije als opvolger van zijn vader. Hij verwierf de titel van baron op 18 juni 1774 en deze van burggraaf met recht van erfopvolging op 18 februari 1789. Hij trad in het huwelijk met freule Jeanne Françoise van Outryve d'Ydewalle, dochter van Pierre, tesorier van de stad Damme. Marie-Charlotte de Schietere stierf te Brugge op 6 september 1729.

Joseph Adriaan le Bailly trad een tweede maal in het huwelijk met Josephine, enige dochter van Cornelis Beyts, schepen van Ieper en Jeanne Schaecke de Corverbeke. Het huwelijk werd ingezegend te Ieper op 20 februari 1732. Uit deze echt sproten vijf kinderen waarvan de drie zonen de militaire loopbaan kozen. De tweede echtgenote van J. A. le Bailly is overleden te Brugge op 27 januari 1750. Zij werd begraven in de kerk van Sint-Walburga.

Joseph Adriaan le Bailly trad in dienst van Karel IV (1711-1740) als luitenant van de cavalerie. Hij diende vervolgens als huzarenkapitein in het leger van de Franse koning Lodewijk XV (1715-1774). Hij begon

zijn loopbaan van magistraat als schepen van de stad Brugge in 1721⁵⁵. Hij werd schepen van het Brugsche Vrije op 7 maart 1724⁵⁶ en burgemeester voor het westen op 18 april 1731. Hij bleef deze functie in elk geval waarnemen tot in 1754. Vervolgens trad hij op als afgevaardigde in de Staten van Vlaanderen, werd receptor generalis van het Vrije in 1754 en bleef aan 't Vrije verbonden tot in 1774. Verder was hij lid van de ruitelijke gilde van Sint-Joris in 1718, van de edele confrerie van het H. Bloed in 1722 en proost van de letterkundige vereniging of rederijkerskamer van de H. Geest in 1732 en 1749.

Volgens Gailliard heeft het Brugsche Vrije de bejaarde magistraat gehuldigd op 25 mei 1773, en hem zijn portret aangeboden, geschilderd door Suvée⁵⁷. Over dit laatste punt bevat de resolutie van 't Vrije dd. 27 februari 1773 geen aanduidingen. Doch uit de

---

⁵⁵ Het jaartal verschilt naar gelang Van Dycke o.c. (1722) en Gailliard o.c. (1721). Het staat hier echter buiten de discussie vermits de kwestie van het schepenampt te Brugge niet bij het onderzoek nopens de functie van de geportretteerde in het Vrije moet betrokken worden.

⁵⁶ F. PRIEM, Suite des listes nominatives des Magistrats, (*Documents etc.*, 2e serie, deel VIII), blz. 297.

⁵⁷ J. GAILLIARD, o.c., deel V, blz. 319, verg. Brugge Rijksarchief, Register 54, fol. 34, v.

De bewering van Gailliard dat de jubilaris *namens het Brugsche Vrije* zijn geschilderd portret zou ontvangen hebben, *schijnt* in tegenspraak met de officiële resolutie dd. 27 februari 1773. Daaruit blijkt immers dat het Vrije besliste een zilveren juweel ten geschenke te geven. De keuze sloot aan bij de traditie, wat uit de tekst zelf van de resolutie kan afgeleid worden. Ook aan de twee andere jubilarissen, de Tollenaere en de Gheldere, werden geschenken in zilver aangeboden.

Bij beslissing van 15 mei 1773 werd o.a. gestatueerd dat een zestigtal personen aan het feestmaal zullen aanzitten met enkele privégenodigden. Bij besluit van 27 februari 1773 was reeds vastgesteld dat de jubilaranten zullen vereerd worden elk met een zilveren juweel „als in dierghelijke occasie aen den voorghaenden heeren gejubileerden is ghegheven gheworden”.

Ordonnanciën staat vast dat het portret door Suvée werd geschilderd en door 't Vrije betaald ⁵⁸.

Ook bij dit ambtsjubileum verschenen huldeadressen die andermaal uitmunten door de kleurige en hoogdravende epitheta ⁵⁹.

Op het eind van zijn loopbaan heeft J. A. le Bailly moeilijkheden ondervonden omdat kwaadsprekers beweerd hadden dat hij geknoeid had met de rekeningen. Volgens Gailliard zou de gebeurtenis de laatste levens-

⁵⁸ Brugge, Rijksarchief, Register 141, fol. 14. Zie insgelijks: Portret van Jacob de Vooght, voetnoot 39.

⁵⁹ *Laetantis animi votum prae nobili domino D. Josepho Adriano Lebailly, jubilario in collegio Franconatensi per nepotem suum affectuose dedicatum 25 Maji anno 1773. Brugis, typis Cornelii de Moor, in platea vulgo de Philipstok-straet. In folio plano. Verz. Graaf H. de Limburg-Stirum, Rumbekke. — Dit adres is, luidens de titel, geschreven door zijn kleinzoon.*

*Den loon des arbeids, rymkundig toegeeygent aen den wel-edelen en agtbaeren heer, jor. Joseph Adriaen Le Bailly, heere van Inghuem, ontfanger generael 's Lands van den Vryen, zolemneel en plegtig vierende zynen jubilé van vyftig jaeren geweest te hebben schepen, burgmeester en ontfanger generael van den voornoemden Lande, binnen Brugge den XXV Mey M.DCC.LXXIII. In 4°, 22 gen. blz. — Onderaan, op de laatste blz. staat het adres in de vorm van een chronogram: *Ex laeto corde dono dat van Praet, typographus Franconatensis.* — Blz. 2 behelst het wapen van de jubilaris, naar een gravure van F. Heylbrouck. — Verz. A.S. Het plaket bevat dichtwerk, ondertekend met de kenspreuk: Liefde doet lijden. Vergelijk het huldeadres voor Carolus de Gheldere, cfr. hst. over deze jubilaris, voetnoot 45.*

Le Franc de Bruges | à messieurs Jacques de Vooght, échevin | et | Adrien le Bailly. | receveur général | sur leur | jubilé | de cinquante ans d'échevinage au même Franc |. A Bruges, chez Joseph van Praet, imprimeur de la ville & du pays & territoire du Franc. In fol. plano, Gent, Universiteitsbibl. res. 1580/125.

Kort-bondig verklaers van de zeldzaeme, wonderbaere en held-daedige verrichtingen van den wel-edelen, agtbaeren en roemwaerden heer jor. Joseph Adriaen le Bailly, heere van Inghuem etc., ontfanger generael 's Lands vanden Vryen zolemneel en plegtig vierende zynen vyftigjaerigen jubilé als schepen van den gemelden Lande binnen het Landshuis den 25 Mey 1773. — In 4°, 28 gen. blz. — Bladz. 2 draagt het wapen van de jubilaris (gravure). Verz. Graaf H. de Limburg-Stirum, Rumbekke. (Mededelingen van de heer A. Schouteet).

De terechtstelling van Sisamnes

Landschap met de brug

jaren van de vergrijsde magistraat hebben vergald. Le Bailly is overleden te Brugge op 18 september 1775. Hij werd begraven in het koor van de kerk van Sint-Salvator onder een marmeren grafzerk ⁶⁰.

9

DE TERECHTSTELLING VAN SISAMNES

1. Vorm : rechthoekig.

Afmetingen : zonder de lijst : 175,0 × 164,0; met de lijst : 192,0 × 182,0.

Toestand van de drager : doek. Zieke vernislaag, scheuren, schade onderaan rechts aan de voet van de folterbank, bijgevoegd fragment op deze plaats. Aard van de herstelling : verdoeking, wegnemen van de oude vernislaag en van plaatselijke overschildering, herstel van de scheuren met bijwerking van het geschonden fragment, vernissen.

2. Niet getekend en niet gedateerd. Kopie naar „De Terechstelling van Sisamnes” van Gerard David ⁶¹.3. Geen op- of inschriften. Op de rugzijde, in de linkerbovenhoek, het wapenschild van het Brugsche Vrije (14,0 × 12,0). Het schild, vermoedelijk een bewijsmerk van eigendom, is door de verdoeking onzichtbaar geworden voor het blote oog ⁶².

De kopie is een vrij getrouwe weergave van het origineel gerechtigheidstaferaal. De gerechtzaal is echter vervangen door een landschap. Enkele personages en de kleur van sommige gewaden verschillen.

⁶⁰ „Grafchriften van Vlaanderen” door J. Gailliard, in handschrift (Brugge, Rijksarchief), met een schets van het grafzerk. Hernomen in *Bruges et le Franc*, deel IV, blz. 320, „avec une superbe épitaphe de marbre, ornée de ses quatre quartiers...”.

⁶¹ A. JANSSENS DE BISTHOVEN en R. A. PARMENTIER : *Le Musée Communal de Bruges*, 1951, blz. 16. Afmetingen van het origineel : 182,2 × 159,4.

⁶² Vgl. het schild op de rugzijde van het doek „De Burg te Brugge”, kopie naar het schilderij van J. van Meunincxhove, eveneens verz. Gerechtshof, Brugge.

Bij het verwijderen van de overschildering werden rondom het hoofd van de terechtgestelde een aureool en stralen die hem uit de hemel bereiken, terug zichtbaar ⁶³.

10

LANDSCHAP MET DE BRUG

1. Vorm : rechthoekig.

Afmetingen : zonder de lijst : 112,0 × 156,0; met de lijst :
128,5 × 173,0.

Toestand van de drager : doek. Aard van de herstelling : reinigen, verdoeken, herspannen van het doek op hersteld raam waarbij de overgeplooid beschilde randen

---

⁶³ Wij tasten in het duister nopens de twee stadia welke het schilderij doorlopen heeft :

A. Het gerechtigheidstafereel van Gerard David is door de schilder van de kopie omgevormd tot de uitbeelding van de foltering van een martelaar. Het aureool rondom het hoofd van de terechtgestelde en de stralen uit de hemel wijzen althans in die richting.

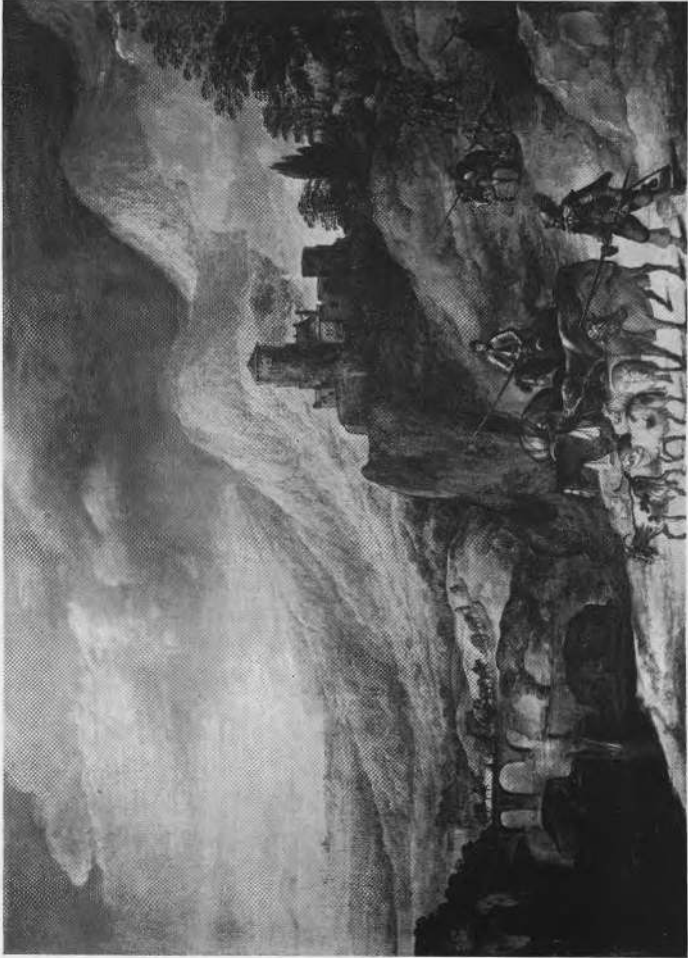
Is het niet vreemd dat de schilder, vermoedelijk werkzaam omstreeks het midden van de 16e eeuw, de bekende geschiedenis van de onrechtvaardige rechter onder het oog van de Reformatie veredeld heeft tot deze van een heilige? Wij verwijzen naar de lezing, gehouden op 18 maart 1956 in het Museum Groeninge te Brugge, door Prof. Dr. E. Strubbe, over Gerard David en zijn „Oordeel van Cambyzes”.

De verplaatsing van de martelerscène uit de gerechtelijke folterkamer naar een fantastisch landschap werd misschien ook ingegeven door een diepere bedoeling : de voorstelling namelijk zoveel mogelijk te onttrekken aan de reminiscenties waartoe het schilderij van Gerard David aanleiding had kunnen geven?

B. Naderhand — wanneer is moeilijk te achterhalen — zijn de twee in het oog springende heiligen-attributen, aureool en hemelse bestraling, overschilderd geworden. Voortaan stemde de voorstelling naar de geest dus opnieuw overeen met het origineel gerechtigheidstafereel.

Moet de schade of de opzettelijke beschadiging aan de voet van de folterbank, die bij de huidige restauratie werd getouchéerd, eveneens in verband worden gebracht met voormelde wijziging van de inhoud van de kopie?

Op al deze vragen moeten wij een bevredigend antwoord schuldig blijven.

Landschap met soldaten

Landschap met de ezeldrijver

- teruggebracht zijn in de oorspronkelijke toestand ⁶⁴.
 Oude nagelaten gedicht, vernissen, nieuwe omlijsting
 zwart met gouden arcering.
2. Niet getekend en niet gedateerd.
  3. Geen op- of inschriften.

Het schilderij stelt een berglandschap voor, waarvan het middenplan beheerst wordt door een boogvormige brug. Talrijke figuurtjes bewegen zich op de voorgrond : ruiters, een hoefsmid, honden, vissers. Op de brug trekt een huifwagen met vierspan voorbij. Rechts op de achtergrond een dorpsgezicht, met kerkje en huizen. Stijlkritisch beschouwd : trant van Joos de Momper ⁶⁵.

II

LANDSCHAP MET SOLDATEN

1. Vorm : rechthoekig.
 Afmetingen : zonder de lijst : 112,0 × 152,0; met de lijst :
 128,0 × 167,0.
 Toestand van de drager : doek. Aard van de herstelling :
 reinigen, verdoeken, herstel van talrijke oude letsels,
 bij een vroegere restauratie opgestopt met een nogal ruw

---

⁶⁴ Het schilderij is oorspronkelijk iets groter geweest. Het is niet uitgesloten dat het dienst heeft gedaan als muurversiering. Op de overgeplooide randen die op het oude raam gespannen waren, en nu in de oude toestand zijn teruggebracht, loopt het schilderij door, en zijn tevens sporen van nagelgaten zichtbaar.

Slordige opgave van de afmetingen bij A. COUVEZ (120 × 150).

⁶⁵ A. COUVEZ, o.c., geeft op : „Manière de Momper et Breugel”. Stijlkritisch zijn wij geneigd dit schilderij evenals de volgende twee te situeren in de onmiddellijke nabijheid van Joos de Momper II (1564-1635), zij het mits het nodige voorbehoud. Vlg. A. LAES, *Paysages de Josse et Frans de Momper*, in *Bulletin Kon. Musea voor Schone Kunsten*, Vol. I, 1952, blz. 57 ss.

De kwaliteit van de geschilderde figuurtjes is t.a.v. het landschap tamelijk onevenwichtig, zodat wij ons afvragen of zij van dezelfde hand zijn.

- soort stopverf die in het doek verhard is zodat opgeplakte stukken doek duidelijk aftekenden. Vernissen, nieuwe omlijsting zwart met gouden arcering.
2. Niet getekend en niet gedateerd.
  3. Geen op- of inschriften.

Het schilderij stelt een landschap voor, met soldaten die gestolen of gevorderd vee opdrijven⁶⁶. De compositie is tamelijk diagonaal opgevat. De figuurtjes bewegen zich van rechts naar links. Het landschap wordt beheerst door een hoog oprijzend rotsmassief dat het panoramisch vergezicht op de linkerzijde afsluit van de scène op het voorplan⁶⁷. Stijlkritisch beschouwd: trant van Joos de Momper⁶⁸.

12

LANDSCHAP MET DE EZELDRIJVER

1. Vorm: rechthoekig.

Afmetingen: zonder de lijst: 112,0 × 148,0; met de lijst: 128,5 × 165,0.

Toestand van de drager: doek. Aard van de herstelling: reinigen, verdoeken, herstel van een scheur en van de sporen van een vroegere restauratie boven rechts; herstel van de overgeplooide randen in hun oorspronkelijke toestand⁶⁹. Vernissen, nieuwe omlijsting zwart met gouden arcering.

⁶⁶ Het tafereel kan een episode voorstellen uit de *Lotgevallen van Don Quichotte* van Cervantes.

Gaat men uit van de onderstelde toeschrijving aan Joos de Momper II, dan dient uitgemaakt hoe de schilder het verhaal kan hebben gekend uit een der oorspronkelijke Spaanse uitgaven (Madrid 1605, Valencia 1605-1606). De eerste Nederlandse versie is pas in 1657 te Dordrecht verschenen, 22 jaar na het afsterven van de schilder.

⁶⁷ De wijze van behandeling en de afmetingen doen in dit schilderij een pendant zien van het „Landschap met de Brug” en het „Landschap met de ezeldrijver”.

⁶⁸ Zie voetnoot 65.

⁶⁹ Vlg. voetnoot 64 over het „Landschap met de Brug”.

De Burg te Brugge

Karel VI

2. Niet getekend en niet gedateerd.
3. Geen opschrift. Op het pak op de rug van het ezeltje komt volgend teken voor ⁷⁰ :

Het schilderij stelt een berglandschap voor, overhoeks doorgesneden door een diep in het land dringende zee-arm. Op de voorgrond een ezeldrijver met lastdier. Stijlkritisch beschouwd : trant van Joos de Momper ⁷¹.

13

DE BURG TE BRUGGE

1. Vorm : rechthoekig.
 Afmetingen : zonder de lijst : 120,0 × 190,0; met de lijst : 132,0 × 202,0.
 Toestand van de drager : doek. Aard van de herstelling : verdoeken, reinigen, verwijderen van de zieke vernislaag, lichte herstellingen, vernissen.
2. Niet getekend en niet gedateerd.
 Wordt beschouwd als een kopie naar „De Burg te Brugge” van Jan Baptist van Meunincxhove ⁷².
3. Geen op- of inschriften.
 Op de rugzijde, in de rechterbovenhoek, het wapenschild van het Brugsche Vrije, als bewijsmerk van eigendom, door de verdoeking onzichtbaar geworden voor het blote oog ⁷³.

⁷⁰ Moet dit teken beschouwd worden als de signatuur of het huismerk van de schilder, of betreft het een fantasie?

Vgl. A. LAES, o.c., blz. 58. De auteur vestigt de aandacht op het de Momper-monogram J. M.

Zie ook voetnoot 67 over het „Landschap met Soldaten”.

⁷¹ Zie voetnoot 65.

⁷² E. HOSTEN en EG. STRUBBE, 3e druk, blz. 234, vgl. blz. 166, en A. COUVEZ, *Inventaires des Objets d'Art*, 1852. Schr. noemt het werk een „copie du grand tableau de Meunincxhoven”. Het schilderij van Jan Baptist van Meunincxhove, gesigneerd onder links A^o 1682, meet 149,0 × 214,0.

⁷³ Ter herinnering, voetnoot 62 betreffende de kopie naar „De Terechstelling van Sisamnes” van Gerard David, eveneens verz. Gerechtshof, Brugge.

Het Burgplein is gezien van de zuid-westkant (thans de Breidelstraat). Rechts bevinden zich het Stadhuis en de Griffie; op de achtergrond het Landhuis van het Vrije, het herbouwde Looove, en het Leenhof; links de Proosdij en de Sint-Donaaskerk. Op het plein bewegen zich talrijke figuurtjes ⁷⁴.

14

KLEIN PORTRET VAN KAREL VI

1. Vorm : rechthoekig.
 Afmetingen : zonder de lijst : 136,0 × 109,0; met de lijst :
 141,0 × 113,0.
 Toestand van de drager : doek. Aard van de herstelling :
 verdoeking, wegnemen van de zieke vernislaag, herstel
 van plaatselijke sporen van slijtage, vernissen.
2. Niet getekend en niet gedateerd ⁷⁵.
3. Geen op- of inschriften.

Klein staatsieportret van Karel VI van Oostenrijk
 (1715-1740).

⁷⁴ De kopie is van goede hoedanigheid. Vooral de figuurtjes op het plein zijn zeer fris uitgevoerd. Zijn zij van dezelfde hand als de andere gedeelten van het schilderij?

Het oude Landhuis van het Vrije werd afgebroken in 1722 om plaats te maken voor het huidig Gerechtshof. De kopie is dus naar alle waarschijnlijkheid ontstaan tussen 1682 en deze laatste datum. Jan Baptist van Meunincxhove is te Brugge overleden op 12 januari 1704.

⁷⁵ Het schilderij wordt niet vermeld in de inventaris van Couvez.

Het patrimonium van 't Brugsche Vrije telt bijgevolg twee portretten van deze Habsburger. Couvez vermeldt wel het grote portret, thans in de Zaal van de Schouw van 't Vrije, geschilderd in 1717 door de Montmorency (cfr. Brugge, Rijksarchief, Ordonnantiën over het dienstjaar 1716-1717, fol. 323 v., betreffende de betaling van 38 pond aan deze schilder). Is het klein staatsieportret van de vorst misschien uit privaat bezit in 't Vrije terecht gekomen, bijvoorbeeld uit de nalatenschap van een van de magistraten? Het zal vermoedelijk geschilderd zijn tussen 1715 en 1740, misschien zelfs vóór 1725, het

De Engelbewaarder

Allegorie „Het Brugsche Vrije“

ALLEGORIE „'T BRUGSCHE VRIJE”

1. Vorm : rechthoekig.

Afmetingen : zonder de lijst : 92,0 × 108,0; met de lijst :
130,0 × 145,0 ⁷⁶.

Toestand van de drager : doek. Aard van de herstelling :
reinigen, verdoeken, vernissen, opspannen van het doek
op een nieuw spieraam.

2. Niet getekend en niet gedateerd.

3. Geen op- of inschriften.

Het wapen van 't Brugsche Vrije wordt gehouden door twee rechtopzittende figuren : een wildeman met knots, zinnebeeld van de sterkte — een vrouw als justitia, gekleed met een schoudermanteltje van luipaardvel : zij heeft een weegschaal in de hand en is niet geblinddoekt doch zij is omringd van volgende attributen : een zwaard, een sikkel en een houten werktuig verborgen onder korenhalmen. De figuratie is versierd met eikenloof. Tussen beide figuren bloeit een distel met rode bloem.

Verwant met de stijl van Jacob van Oost de oudere ⁷⁷.

---

jaar van de „Pragmatieke Sanktie”. Men vergelijkte met het prototype van de staatsieportretten van Karel VI, geschilderd door Auerbach (thans Wenen, Kunsthistorisch Museum), om het onpersoonlijke van de namaak op zijn juiste waarde te schatten!

⁷⁶ COUVEZ, *o.c.*, vermeldt onder dezelfde titel een schilderij met afmetingen 220 × 245. Hij bedoelt blijkbaar het schilderij door Van Oost de Oude, 1613, dat zich bevindt in de Zaal van 't Vrije. Couvez noteerde „la partie supérieure est découpée pour y placer un cadran”. Bij het uitnemen van het hierbedoelde doek uit de eiken omlijsting werd echter óók vastgesteld dat het raam op de buitenste rand een inkeping vertoont. Dit detail schijnt erop te wijzen dat het schilderij vroeger, vóór de omlijsting met het eiken kader dat met loofwerk is versierd, gevat was in een andere omraming, bijvoorbeeld in een schouwmantel.

Is bij deze wijziging wellicht de handtekening of de datum verdwenen?

⁷⁷ COUVEZ, *o.c.*, geeft zonder nadere bepaling : „Van Oost le fils, 1670”. Doch op dat tijdstip verbleef de schilder te Rijsel, dat hij eerst omstreeks 1710 zou verlaten om naar zijn geboortestad terug te keren.

DE ENGELBEWAARDER ⁷⁸

1. Vorm : rechthoekig.

Afmetingen : zonder de lijst : 140,0 × 212,0; met de lijst :
150,0 × 227,0.

Toestand van de drager : doek. Aard van de herstelling :
reinigen, verdoeken, herstel van plaatselijke letsels,
vernissen. Het schilderij, vóór de restauratie vastgena-
geld op de lijst, werd op een nieuw raam gespannen.

2. Niet getekend en niet gedateerd.

3. Geen op- of inschriften.

Het schilderij wordt beheerst door de grote figuur van een engel die met een gebaar van de rechterarm een klein kind in bescherming heeft genomen en het de weg wijst. Beiden bewegen zich als in een voorhalle, aan weerszijden begrensd door putti die een schelp-motief boven het hoofd houden.

Geschilderd in de trant van Jacob van Oost de oudere⁷⁹.

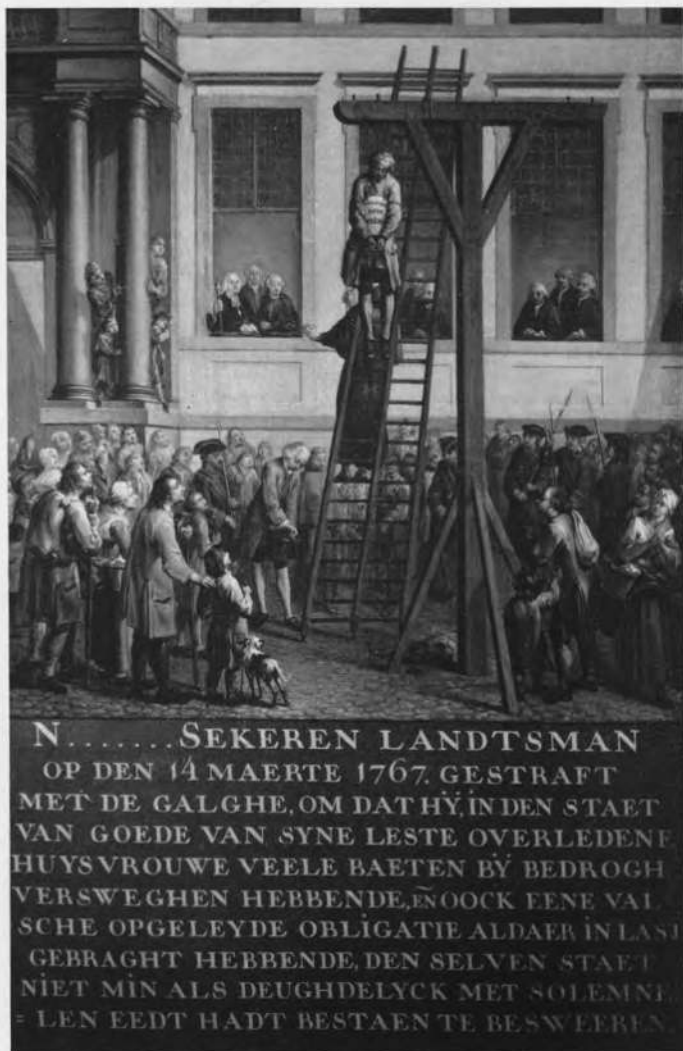
Brugge, Rijksarchief, de Ordonnantiën over het dienstjaar 1639-1640, fol. 196 v., vermelden de betaling aan Jacob van Oost de oudere van 72 pond voor het schilderen *op hout* van het wapen van 't Vrije en van meerdere andere.

De zware empatering valt op. Moet de schilder wellicht later worden gezocht? Matthias de Visch (1702-1765)? de Visch heeft in de loop van het dienstjaar 1751-1752 meerdere prestaties voor 't Vrije geleverd; cfr. Ordonnantiën 1751-1752, fol. 520 v., 521 r., 521 v. Doch formele aanduidingen dat het hier de betrokken allegorie zou betreffen of dat de steller van de Ordonnantiën zich inzake het materiaal vergist heeft, zijn niet voorhanden.

⁷⁸ Het schilderij wordt niet vermeld in de inventaris van Couvez. Heeft de auteur het werk niet gekend of heeft hij het om bepaalde redenen over het hoofd gezien? Het behandelde thema zou op zijn plaats zijn geweest in de Wezenkamer, waar Couvez het groot landschap van Achtschelling aantrof (o.c., blz. 476 ss.).

⁷⁹ De figuratie wijst in de richting van deze schilder. Het koloriet van het gewaad van de engel en het barokke modélé van de twee putti duiden bepaald zijn invloed zij het niet zijn hand aan. Daarentegen is de gedrongen anatomie van het kleine kind minder geslaagd.

N.....SEKEREN LANDTSMAN
OP DEN 14 MAERTE 1767. GESTRAFT
MET DE GALGHE, OM DAT Hÿ, IN DEN STAET
VAN GOEDE VAN SYNE LESTE OVERLEDENE
HUYSVROUWE VEELE BAETEN Bÿ BEDROGH
VERSWEGHEN HEBBENDE, EN OOCK EENE VAL
SCHE OPGELEYDE OBLIGATIE ALDAER IN LAST
GEBRAGHT HEBBENDE, DEN SELVEN STAET
NIET MÿN ALS DEUGHDELYCK MET SOLEMNE
LEN EEDT HADT BESTAEN TE BESWEEREN

Terechtstelling van Joseph Mesure

TERECHTSTELLING VAN JOSEPH MEASURE

1. Vorm : rechthoekig.

Afmetingen : zonder de lijst : 106,0 × 70,0; met de lijst :
120,0 × 85,0.

Toestand van de drager : doek. Aard van de herstelling :
reinigen, verdoeken, vernissen. De verdoeking bleek
noodzakelijk wegens de grote sleet op het oorspronkelijk
linnen dat talrijke kleine poriën vertoonde.

2. Niet getekend. Jan Garemijn ⁸⁰. Geschilderd na 14 maart
1767 ⁸¹.3. Onder de voorstelling staat volgende tekst, in kapitaal op
grisaille :

N..... SEKERE LANDTSMAN OP DEN 14 MAERTE 1767
GESTRAFT MET DE GALGHE, OM DAT Hÿ, IN DEN STAET
VAN GOEDE VAN SYNE LESTE OVERLEDENE HUYSVROUWE
VEELE BAETEN Bÿ BEDROGH VERSWEGHEN HEBBENDE, EN
OOCK EENE VALSCHE OPGELEYDE OBLIGATIE ALDAER IN
LAST GEBRACHT HEBBENDE, DEN SELVEN STAET NIET MIN ALS
DEUGHDELYCK MET SOLEMNELEN EEDT HADT BESTAEN TE
BESWEEREN.

Het schilderij stelt de terechtstelling voor van een
man vóór de poort van het Gerechtshof op de Burg te
Brugge. De veroordeelde is gehangen aan de dubbele
galg. Hij draagt op de borst een bordje met het op-
schrift : „Falsaris ende neêdig”. Een monnik in bruine
pij staat ruggelings op de ladder, de ogen ten hemel

⁸⁰ Hoewel op het schilderij geen handtekening van Garemijn voor-
komt, kan nopens de identificatie van de schilder geen twijfel bestaan.
Garemijn was in 1765 directeur geworden van de stedelijke academie,
waar hij Matthias de Visch had opgevolgd. Het schilderij typeert zijn
aandachtige anekdotische werktrant en zijn koloristische kwaliteiten.
Vgl. *Catalogus „Drie Vlaamse Meesters van de XVIIIe eeuw”*, Brugge,
1955, blz. 32; A. COUVEZ, *o.c.*, blz. 477.

⁸¹ A. COUVEZ, *o.c.*, geeft verkeerd 1740. Ook zijn opgave van de
breedte van het schilderij is klaarblijkend fout. Hij geeft 1,70 m.

gericht en een kruis in de hand. Een tweede monnik staat op de grond, aan de voet van de galg. De rechters zetelen achter de open ramen. Het volk troept samen rond de galg. Een vijftal leden van de wacht handhaven de orde.

De voorstelling toont de terechtstelling van Joseph Mesure, omtrent 68 jaar oud, afkomstig uit Lichtervelde, en veroordeeld tot de galg door het College van Burgemeesters en Schepenen van het Vrije als „falsaris en min Eedighen”⁸².

G. GYSELEN

⁸² Brugge, Rijksarchief, nr. 17.028, Crim.boek 1766-1770, fol. 24 : betreffende de ondervraging van Mesure; fol. 35-36 : vonnis uitgesproken door het College.

Wij stippen aan dat de schilder de naam van de veroordeelde op het schilderij verzwijgt, en eerder een algemeen moraliserende bedoeling heeft. Moet hieruit worden afgeleid dat het schilderij eerst geruime tijd na de terechtstelling tot stand is gekomen, toen de herinnering aan het concrete feit reeds was uitgewist? Garemijn kan natuurlijk de terechtstelling hebben bijgewoond, al dan niet in opdracht om naderhand het tafereel te vereeuwigen. Doch in het resolutieboek van 1767 komt hierover geen beslissing voor.